

Kirgizsko – monitor ekonomického vývoja 24/04/2020

1. Aktuálny makroekonomický vývoj / dopad pandémie Covid-19 na ekonomiku Kirgizska:

Eurázijská rozvojová banka (ERB) vo svojej prognóze zverejnenej 22.04. informuje, že obnovenie ekonomickej aktivity v Kirgizsku, zdecimovanej v dôsledku pandémie Covid-19, možno (podobne ako v ostatných krajinách Strednej Ázie) očakávať už v druhej polovici r. 2020 a tento proces bude pokračovať v priebehu nasledujúcich dvoch rokov. **Pomoc ekonomike bude zabezpečená vďaka prijatým rozsiahlym opatreniam štátu v oblasti daňovo-rozpočtovej a finančno-úverovej politiky.** Ich realizácia by mala oslabiť negatívne ekonomické a sociálne dopady pandémie Covid-19 a vytvoriť podmienky pre obnovenie ekonomickej aktivity po zlepšení epidemiologickej situácie. **V najbližšom období možno očakávať ďalší pokles domáceho dopytu a tržieb kirgizských firiem aktívnych v oblasti služieb (hlavne doprava, ubytovanie, obchod), rast inflácie spôsobený poklesom výmenného kurzu národnej meny KGS a rastom cien dovážaných tovarov.**

Napriek značnému optimizmu ohľadom oživenia ekonomického rastu v regióne Strednej Ázie (vrátane Kirgizska) **experti ERB priznávajú, že ďalší makroekonomický vývoj v tejto oblasti bude v podstatnej miere závisieť od vývoja epidemiologickej situácie v zahraničí (a tiež doma) a pokiaľ budú negatívne tendencie a karanténne opatrenia pokračovať, ERB banka bude musieť svoje prognózy prehodnotiť.** V praxi to znamená, že práve publikovaná, málo reálna prognóza ERB sa s veľkou pravdepodobnosťou bude v dohľadnom čase skôr musieť prikloniť k viac pragmatickému pohľadu iných partnerov, prezentovanému napríklad zo strany medzinárodných inštitúcií (OECD – hodnotenie v nasledujúcej kapitole), ktoré ekonomiku Kirgizska v blízkej budúcnosti nevidia v obzvlášť ružových farbách.

Domáca kritika ani opozícia v krajine neexistujú, preto názor inštitúcií ako je OECD, možno považovať za viac objektívny, hoci treba konštatovať, že kirgizská ekonomika s jej +/- 40 percentami v tieni určite dokáže urobiť divy aj v tejto zložitej situácii. Kde sa dane a odvody štátu neplatia, ekonomika si často dokáže pomôcť aj sama (...). Problémom je však skutočnosť, že **jeden z mála legálnych príjmov tejto krajiny – prevody ekonomických migrantov zo zahraničia – sa takisto zastavili** a pokiaľ by mali trvať dlhšie, t.j. do leta 2020, mohlo by to pre krajinu znamenať veľký a prakticky neriešiteľný problém. **Migranti posielajú legálne domov takmer tretinu ročného HDP** a pokiaľ nebudú dlhšiu dobu pracovať (hlavne v Ruskej federácii, ktorej oživenie je kľúčové pre kirgizskú ekonomiku) a nič nezarobia, ich rodinní príslušníci doma nebudú mať z čoho žiť, domáca spotreba výrazne poklesne a ekonomika krajiny bude čeliť vážnym problémom. Všetci veria, že tento vplyv bude dočasný a krajina sa rýchlo spamätá zo vzniknutých problémov.

Podľa odhadu **Medzinárodného menového fondu, ktorý je kľúčovým donorovým partnerom Kirgizska** pri riešení súčasnej krízy, by celkové spomalenie ekonomickej aktivity, nižšie rozpočtové príjmy, straty spôsobené uzatvorením hraníc a zastavenie finančných prevodov ekonomických migrantov z Ruskej federácie mali viesť **k poklesu HDP v tomto roku o 4 %.** Ročná miera inflácie by mala stúpnuť na 11 %, rozpočtový deficit na 8 % HDP a deficit bežného účtu platobnej bilancie na 14,5 % HDP. Záchranou pre kirgizskú

ekonomiku bude pokračujúci dopyt po surovom zlate a rast jeho exportu, nakoľko ide o najdôležitejšiu vývoznú komoditu krajiny.

Ďalší vývoj kirgizskej ekonomiky – vzhľadom na to, že nikto dnes nevie odhadnúť, kedy pandémia Covid-19 vo svete a v krajine dosiahne svoj vrchol – možno iba ťažko predpovedať. Optimistické scenáre uvažujú s obnovením ekonomického rastu už v druhej polovici roku 2020 (pokiaľ pandémia skončí už v máji 2020, čo je málo pravdepodobné), miera inflácie by však mala vystúpiť na 10-11 %. **Vláda v súčasnosti bojuje o záchranu krajiny ako celku, prijíma rôzne sociálno-ekonomické opatrenia, smerujúcu v prvom rade k najviac zasiahnutým skupinám obyvateľov a malým firmám z oblasti služieb,** zúfalo hľadá možnosti finančnej a humanitárnej pomoci zo zahraničia. Všetko však bude závisieť od vývoja pandémie nielen doma, ale hlavne v partnerských krajinách, Ruskej federácii, Kazachstane a od toho, aká intenzívna bude zahraničná pomoc. Bez nej a **pri pokračovaní súčasných obmedzení krajinu zasiahne taká recesia, že sa z nej bude spamätávať veľmi dlho.** Formálne to nebude veľmi viditeľné, nakoľko oficiálna miera nezamestnanosti, ako jedno z hlavných kritérií vývoja situácie na pracovnom trhu v Kirgizsku nie je parametrom, ktorému možno veriť. **Tieňová ekonomika, vysoká zamestnanosť v tzv. „neformálnom sektore“ výrazne skresľujú reálny dopad pandémie na kirgizskú ekonomiku.**

Napriek uvedeným skutočnostiam možno konštatovať, že **pandémia Covid-19 zatiaľ ekonomiku Kirgizska ako celku mimoriadne nepoznačila, minimálne v priebehu prvého štvrt'roka 2020.** Tvorba HDP v uvedenom období dosiahla 111,3 mld. KGS, čo v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka predstavuje nárast o 1,5 % (mesiac predtým, vo februári 2020 to ale bolo ešte 4 %). Odvetvia produkujúce služby rástli rýchlejšie (+2,1 %) v porovnaní s odvetviami produkujúcimi tovary, kde bol zaznamenaný rast o 0,6 %. **Podiel sektoru služieb na HDP dosiahol 49,6 %** a oproti minulému roku sa výraznejšie nezmenil; zaznamenaný bol nárast o 0,7 %. Priemysel sa na HDP podieľal 25,5 %, poľnohospodárstvo 7,1 %. **Priemerná nominálna mzda koncom marca 2020 dosiahla 17 173 KGS, životné minimum bolo 5 167 KGS, pre dôchodcov 4 613 KGS.** Vývoz za obdobie január-február 2020 predstavoval 310,6 mil. USD (nárast o 20,3 %), dovoz 620,8 mil. USD pri poklese o 9,7 %. Celkový **obrat zahraničného obchodu** Kirgizska v uvedenom období takto dosiahol 931,4 mil. USD, z čoho takmer polovicu (402,7 mil. USD) pokryli krajiny Eurázijskej ekonomickej únie.

Ako už bolo uvedené, **medzinárodná pomoc predstavuje v súčasnosti kľúčový prvok záchranu kirgizskej ekonomiky pred tragickým dopadom pandémie na jej výkonnosť v blízkej budúcnosti.** Po tom, ako nedávno Medzinárodný menový fond poskytol Kirgizsku, ako vôbec prvej krajine zasiahnutej pandemiou, **úver vo výške 120,9 mil. USD,** svoju pomoc prisľúbili aj ďalší donori. **Ázijská rozvojová banka** informovala, že poskytne Kirgizsku pomoc vo výške **50 mil. USD** v rámci nového nástroja na boj proti Covid-19, banka tiež prehodnotí ďalšie možnosti financovania prostredníctvom iných nástrojov financovania Kirgizska a uvoľní ďalších 20 mil. USD na financovanie projektov zameraných na riešenie mimoriadneho stavu v Kirgizsku a zvládnutie pandémie Covid-19.

Medzinárodný menový fond taktiež rozhodol, že poskytne ďalších 120,9 mil. USD na pomoc kirgizskej ekonomike, čo celkovú zahraničnú pomoc Kirgizsku zo strany MMF dáva na najvyššiu úroveň – 241,8 mil. USD. Ide o polovicu v súčasnosti poskytnutej (a kľúčovo dôležitej) pomoci zahraničných finančných inštitúcií Kirgizsku na zvládnutie jeho súčasnej krízy, ktorú si síce nespôsobil sám, dôsledky ktorej však pre jeho ekonomiku môžu

byť fatálne. Islamská rozvojová banka taktiež poskytne 15 mil. USD na podporu v súčasnosti realizovaných projektov v Kirgizsku na boj s Covid-19. Nemecká rozvojová banka KfW informovala, že uvoľní 30 mil. USD na zabezpečenie potravinovej bezpečnosti krajiny.

Pri hodnotení zahraničnej pomoci netreba zabudnúť na **Kirgizsko-ruský rozvojový fond**, ktorý síce v priebehu ostatných 2 týždňov nepredstavil nové projekty, stále však, okrem financovania zo štátneho rozpočtu, ostáva najdôležitejším zdrojom finančnej podpory malých a stredných firiem v Kirgizsku.

2. Hodnotenie dopadov pandémie Covid-19 na ekonomiku Kirgizska z pohľadu OECD

OECD zverejnila 15.4.2020 analytický materiál „**Covid-19 in Central Asia: Impact and policy responses**“, v ktorom konštatuje, že pandémia má výrazne negatívny dopad na ekonomiky krajín Strednej Ázie. Dochádza k výraznému obmedzeniu obchodu, zdravotné systémy sa dostávajú pod silný tlak, spotreba a investície výrazne klesajú. Kríza zasahuje všetky kľúčové komponenty rastu regiónu, vrátane exportu ropy a nerastných surovín, príjmov ekonomických migrantov a sektoru služieb. Relatívne nediverzifikovaná štruktúra výrobných odvetví a exportu krajín Strednej Ázie spoločne s vysokou úrovňou tieňovej ekonomiky ešte viac zhoršujú početné výzvy, ktoré sa objavujú, keď sa jednotlivé vlády snažia vyrovnať s dôsledkami krízy. **Vo vzťahu ku Kirgizsku OECD uvádza nasledujúce hodnotenia a komentáre:**

- **Pandémia Covid-19 už stihla výrazne zasiahnuť veľkú časť kirgizskej ekonomiky.** Podľa údajov Ministerstva práce a sociálneho rozvoja KG je v súčasnosti nezamestnaných asi 1,8 mil. osôb z celkového počtu 2,6 mil. disponibilnej pracovnej sily. V krajine pritom dlhodobo existuje vysoké miera neformálnej nezamestnanosti. Podľa odhadu MMF dôjde v tomto roku k poklesu HDP o 4 %.
- **V oblasti verejných financií došlo k výraznému poklesu rozpočtových príjmov a celkových príjmov z exportu** v dôsledku nižších cien komodít a obmedzení pohybu tovaru a osôb na hraniciach. Vláda odhaduje, že rozpočtové straty v tomto roku v dôsledku krízy dosiahnu asi 28 mld. KGS (330 mil. USD). Prevody ekonomických migrantov, ktoré predstavujú jednu tretinu HDP, poklesli už o 14 %. Kirgizsko bude čeliť poklesu deficitu platobnej bilancie o ďalších 405 mil. USD, rozpočtový deficit sa zvýši na 5 % HDP. V nadväznosti na žiadosť kirgizskej vlády poskytol MMF krajine úver 120 mil. USD na financovanie nevyhnutných rozpočtových výdavkov. **Vláda rozhodla pozastaviť všetky výdavky okrem nevyhnutných**, ako je vyplácanie miezd zamestnancov verejného sektoru, dôchodkov a sociálnych dávok, nákladov na zabezpečenie fungovania zdravotného systému a opatrení na riešenie pandémie.
- **Národná mena „som“ alebo KGS za prvé 3 mesiace roku 2020 oslabila o 20 % voči USD.** Národná banka preto musela 5-krát intervenovať na finančných trhoch, aby oslabila silné fluktuácie výmenného kurzu KGS na devízovom trhu. V snahe podporiť KGS na domácom trhu a umožniť komerčným bankám dodržať výšku povinných rezerv poskytla Národná banka úvery týmto inštitúciám a v polovici apríla 2020 predala 202 mil. USD zo svojich devízových rezerv.

- V oblasti **ochrany verejného zdravia** vláda vyhlásila núdzový stav, niektoré oblasti vrátane hlavného mesta Biškeku sa dostali do karantény. Došlo k obmedzeniu mobility v celej krajine, pozastaveniu obchodu s výnimkou základných potravín, zákazu cestovania cudzincov. **Vláda rozhodla vydeliť 1 % ročného rozpočtu na riešenie pandémie**, vrátane výdavkov na dodatočný zdravotného materiálu a miezd zdravotníckeho personálu. Zároveň koordinuje svoje opatrenia a dovoz zdravotníckeho materiálu s ostatnými partnermi v Eurázijskej ekonomickej únii.
- V sfére **monetárnej politiky** Národná banka **naďalej presadzuje politiku režimu flexibilného výmenného kurzu** a uskutočňuje limitované intervencie na devízovom trhu, aby zabránila prudkým zmenám výmenného kurzu KGS voči USD. Možno očakávať, že svoju ďalšiu monetárnu politiku bude prispôbovať v závislosti od aktuálneho vývoja a fluktuácie výmenného kurzu. V súčasnosti ponecháva základnú úrokovú sadzbu na nezmenenej úrovni 5,0 % p.a. Vláda odporučila banke uskutočniť aukcie úverových prostriedkov s cieľom poskytnúť bankovému systému dostatočnú likviditu domácej meny, aby sa udržala úroveň financovania a úverovania reálneho sektora.
- **Opatrenia na podporu ekonomiky:** vláda síce oznámila viaceré opatrenia na podporu podnikateľskej sféry, zároveň však vyhlásila, že ich limitovaný objem je spôsobený nedostatkom disponibilných finančných prostriedkov. Krátkodobý plán (na 3 mesiace) zahŕňa **opatrenia na zabezpečenie potravinovej bezpečnosti** (uprednostňovaní sú domáci dodávatelia) a má za cieľ znížiť nároky na podnikateľský sektor. Ide hlavne o **trojmesačný odklad povinnej sociálnych odvodov, zľavy z prenájmu štátneho majetku, odklad platieb za komunálne služby, zrušenie sankcií za neplatenie daní do júla 2020**. Vláda ďalej rozhodla **predĺžiť termín predloženia daňového priznania** pre všetky podnikateľské subjekty a zaviedla dočasný zákaz začínania bankrotových procedúr do januára 2021. Národná banka spolupracuje s komerčnými bankami na **pozastavení splátok ich úverov**. EBRD rovnako ponúkla pomoc pri financovaní malých a stredných firiem a krízových finančných mechanizmov na udržanie likvidity bánk. Rusko-kirgizský rozvojový fond taktiež zjednodušil pravidlá poskytovania úverov podnikateľskej sfére. Vláda zároveň informovala, že pomoc bude v prvom rade zameraná na firmy, ktoré boli najviac zasiahnuté pandémiou a ktoré sú najväčšími zamestnávateľmi. Rovnako budú prostredníctvom **potravinových balíčkov** podporované najviac zraniteľné skupiny obyvateľstva.
- **Výhľad:** Kirgizsko bolo výrazne zasiahnuté pandémiou Covid-19, **rapídne sa zhoršili jeho verejné financie a paralyzovaná bola väčšina hospodárstva krajiny**. Na riešenie dopadov krízy musí vláda prijať ďalšie opatrenia na podporu súkromného sektora, obzvlášť malých a stredných podnikov, posilniť systém sociálneho zabezpečenia a pomôcť sociálne najzraniteľnejším skupinám obyvateľstva. Zároveň však bude musieť obozretne pozorovať a reagovať na fluktuácie výmenného kurzu národnej meny. V dlhodobom časovom horizonte možno očakávať, že znižovanie rozpočtového deficitu ostane prioritou vládnej agendy. Na dosiahnutie udržateľného ekonomického rastu bude vláda musieť prijať ďalšie opatrenia na zlepšenie právneho rámca pre podnikanie, legalizáciu podnikateľských aktivít a ďalšie znižovanie obchodných bariér.

3. Ekonomické opatrenia vlády prijaté v súvislosti so zabránením šíreniu pandémie koronavírusu Covid-19

V nadväznosti na predchádzajúce informácie ZÚ Nur-Sultan o opatreniach kirgizskej vlády v súvislosti s vývojom pandémie Covid-19, dostupné na linku:

<https://www.mzv.sk/documents/736307/4106424/2020+01+Kirgizsko+-+ekonomick%C3%BD+monitor>

bude pre slovenské podnikateľské subjekty, ktoré majú záujem realizovať svoje aktivity v Kirgizsku v dohľadnej budúcnosti, vhodné uviesť **nasledujúce doplňujúce informácie**:

- na webovej stránke Ministerstva zdravotníctva Kirgizska (www.med.kg) bol spustený **interaktívny odkaz s podrobnou informáciou o epidemiologickej situácii v Kirgizsku**, kde možno vidieť aktuálnu situáciu šírenia epidémie v jednotlivých regiónoch Kirgizska. Na stránke je tiež približne aktualizovaná informácia o poskytovaní humanitárnej pomoci Kirgizsku.
- **Odporúča sa opatrnosť pri hodnotení opatrení vlády a odhadov oživenia ekonomiky Kirgizska**: takmer mesiac (do 31.03.) trvalo vládě, kým predstavila verejnosti súbor svojich protikrizových daňových a fiškálnych opatrení, ktoré odborníci vo všeobecnosti označili za nedostatočné. Podnikateľskej komunite nestačí prechodný odklad splátok daňových a odvodových povinností, platenia úverov a ďalších finančných výhod, žiadajú vládu, aby im viac pomohla pri riešení výrazných poklesov tržieb. Žiadajú daňové prázdny, odklad povinných odvodov na dlhšie obdobie a odpustenie daní najviac zasiahnutých odvetví, vláda musí prijať konkrétne opatrenia na podporu udržania zamestnanosti a viac administratívnych ústupkov, ktoré by zľahčili podmienky fungovania malých a stredných firiem a pomohli im preklenúť výrazný pokles tržieb počas pandémie.
- **Podnikateľská sféra kritizuje, že vláda v oblasti finančnej regulácie zatiaľ toho veľa neurobila**. Iba odporučila centrálnej banke, aby nariadila komerčným bankám naďalej obsluhovať svojich klientov v dištančnom režime (samozrejmosť) a poskytla im určitú likviditu (samozrejmosť) na ďalšie pokračovanie poskytovania úverov (rovnako samozrejmosť). **Podnikatelia oceňujú aktivity Rusko-kirgizského rozvojového fondu** a jeho rozhodnutie uvoľniť ďalšie úverové prostriedky na financovanie podnikateľskej sféry, ako aj rozhodnutie vlády podporovať domácich dodávateľov v oblasti verejného obstarávania.
- V oblasti **verejného obstarávania** na celoštátnej a regionálnej úrovni bolo prehodnotené rozpočtové hospodárenie a výdavky na najbližšie obdobie, čo v praxi znamená, že investičné projekty, vrátane programov verejno-súkromného (PPP) partnerstva, sú a budú prehodnocované a **možno očakávať výrazné zníženie participácie štátu** na týchto programoch v rozpore s doposiaľ preferovaným systémom štátnej podpory PPP partnerstiev. V tejto súvislosti treba uviesť, že **tieto rozhodnutia predstavujú značné riziko aj pre pripravované a rozpracované aktivity slovenských firiem**. Miestne samosprávne orgány už avizovali, že všetky dostupné a rezervné finančné prostriedky plánujú investovať do podpory a oživenia činnosti domácich firiem v oblasti služieb

a priemyselnej výroby a až potom začnú uvažovať nad investičnými plánmi rozvoja sociálnej a občianskej infraštruktúry.

Aktuálne informácie ohľadom šírenia pandémie Covid-19 v Kirgizsku:

<http://kabar.kg/cat/covid-19/>

Zdroj: Kabar KG, GOV KG, Štatistický úrad KG, Ministerstvo financií KG, 24 KG, Aki Press, Tazabek, KG News, FOR KG, Novosti KG, Gazeta KG

Vypracoval: Ján Galoci, radca
Nur-Sultan, 24.04.2020